

MAGYAR FERENCZRENDIEK A XVI. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN.

— HATODIK KÖZLEMÉNY. —

Az a nyomorúság, azok a nélkülözések, a melyek minden kérelmekben kifejezésre jutnak, s a melyek gyakran oly terhessé tették szerzeteseinkre nézve a zárdai életet, csak abban az órára szabott napi foglalatosságban enyhültek meg kissé, a melyek nemcsak teljesen kitöltötték idejüket, hanem a folytonos imádság és munkából fakadó boldogító érzéssel megédesítették lemondással teli életüket is.

Szerzeteseink élete ugyanis pontosan időhöz szabott napi teendők végzésével telt el. Szinte óráról órára meg volt határozva, mivel töltsék az időt, mikor imádkozzanak, mikor dolgozzanak, mikor, mennyit pihenjenek.

Idejük ima, tanulás és kézimunkák végzése közt osztott meg.

A konstitúciók a munkára vonatkozólag a következőket írják elő. Az áldozárok és növendékek reggeli 9 óráig — miután az isteni tiszteleten már mindannyian részt vettek — irással, olvasással és imádsággal foglalkozzanak. Ezen időn belül a közös csengettyű csak kivételesen, sürgős dolog idején hívhatta őket más munkára.

A laikus testvérek valamely mesterségükbe vágó dologgal foglalatostkodtak. Ha azonban a házfőnök azt tapasztalta, hogy valamelyik áldozár vagy növendék hanyagul teljesíti saját kötelességeit, úgy ezeket is rászoríthatta a kézimunkákra. A vizitatornak kiválóan kellett e tekintetben ügyelni és ha valamely zárdában vagy kuztodiában a szerzeteseket tunyáknak, dologtalanoknak találta, erről egyenesen a káptalannak tartozott jelentést tenni.

A kiszorgálást bent a zárdákban maguk a szerzetesek végezték, s a laikus testvéreknek tiltva volt teendőik végzését másokra, pl. világi egyénekre bízni.

A breviariumot a kórusban végezték együttesen, és pedig részben éjjel, részben pedig délelőtt és délután. Ezen kívül mindennap egy órát imádsággal és elmélkedéssel töltöttek, télen hajnalban, a nagybőjt idején ebéd előtt, nyáron pedig délután 3 óra tájban.

Imádkoztak ezen kívül természetesen minden étkezés előtt és után.

A sekrestyés testvérnek gondjaihoz tartozott az egyes órákat figyelemmel kísérni, és az imádság, valamint az étkezés idejét csengettyűvel jelezni.

Ebéd és vacsora előtt valamivel korábban szólalt meg a csengettyű éles hangja, hogy a szerzeteseket összehívja. A rákövetkező időközt a testvérek részint mosakodásra, részint pedig a gyülekezésre fordították. Midőn már mind együtt voltak az étterem bejárata előtt, az ebédlő csengettyűjével rövid jelt adtak az indulásra, és beérkezvén az ebédlőbe, a csengő egy újabb figyelmeztetése után elmondották a szokott imákat.¹⁾

Étkezés alatt az egyik szerzetes valami jámbor olvasmányt olvasott fel. A felolvasásban az idősebbek és fiatalok egyaránt részt vettek, s ezek neveit a házfőnök már előre kiírta a táblán. Kivételt az 1550-ki váradi káptalan határozata szerint csak a hitszónokok képeztek. A ki az étkezés alatt beszélt, azt a tartományfőnök vagy a vizitátor néhány korbácsütésre ítélte. Hasonló büntetésben részesült az a házfőnök is, a ki ezen szabály megtartására nem fordított kellő gondot.²⁾

Az ebéd és vacsora elköltése után, egy az előolvasó által csengettyű-ütéssel adott jelre felkeltek helyeikről, s az étterem közepére mentek, a hol egy újabb jelre elkezdették az étkezés után mondani szokott imát, melynek végeztével kettős sorban a templomba mentek. Ezt délben és este egyaránt megtartották, télen, tavasszal, ősszel. Nyáron azonban, illetőleg husvét vasárnapjától sz. kereszt felmagasztaltatásáig, délben az előolvasó által adott jelre mindannyian csendben czellájukba vonultak, és ebéd utáni alvásnak engedték át magukat. Ezen idő alatt, éppen úgy mint az ebédlőben az étkezés ideje alatt, vagy a templomban az imádság idején, úgy szintén a hálóteremben s az egyes czellákban esti hét órától reggelig, mélységes csend uralkodott a zárda falai közt. A hallgatás ezen idejének szoros betartására nagyon ügyeltek szerzeteseink. Azt

¹⁾ Müncheneri kódex. Incipit ordinarium Fratrum Minorum.

²⁾ Gyöngyösi kódex. Acta capituli 1550.

tartották hogy a sok beszéd ellensége a jámborság szellemének, és sok alkalmat ad a vétkekre.

Az ebéd utáni pihenés ideje 2 óra hosszáig tartott, tehát körülbelül délután 3 óráig. Ezen idő alatt a szerzetesek tartoztak czelláikba vonulni, és ott az időt csendben eltölteni, úgy hogy még a szükséges dolgokat is csak halk hangon mondhatták el egymásnak. A szabály azt kívánta, hogy mindenki aludjék vagy pihenjen, a ki pedig nem tud vagy nem akar, legalább hallgasson. Ugyszintén tiltva volt ezen idő alatt világiakat beengedni a kolostorba. A ki a hallgatást elegendő ok nélkül megszegte, tartozott magát a házfőnöknek feljelenteni, mire ez a legközelebbi étkezésnél vagy a borívást, vagy az evést, vagy pedig mindkettőt megtiltotta neki. Délután 3 órakor a sekrestyés csemetett, mire mind a templomba vonultak breviáriumbozni.¹⁾

A breviáriumot, mint említettük, mindig együttesen a templomban végezték. A kórusban tartozott mindenki megjelenni a betegek s az elaggottak kivételével. Az imákat szépen, lassan kellett énekelniök, hogy másoknak is épülésére szolgáljanak. A hol kevesen voltak, az ének elmaradhatott. Ha valakinek a szerzetesek közül egy bizonyos időszakon keresztül — pl. a nagybőjtben — hetenkint, vagy egy héten többször is, szent beszédeket kellett tartania, a házfőnök felmenthette őt ezen idő alatt a közös breviáriumbozás kötelezettsége alól.

E közös imák végzése körül nem türtek el semmiféle hanyagságot. A ki a legcsekélyebb mulasztást követte el, büntetésben részesült. Ha pedig a kusztoszok nem ügyeltek eléggé kerületükben az isteni tisztelet végzésére, a tartományfőnök tartozott őket a legközelebbi káptalannál feljelenteni, és hivataloktól való megfosztásukat javasolni.²⁾

Mindazok, a kik már fogadalmat tettek, kötelesek voltak este az étteremben összejött atyák előtt az nap elkövetett hibáikat bevallani. Pénteken pedig mindnyájan egyenkint sorolták fel elkövetett mulasztásaikat, hibáikat.

A szerzeteseknek a házfőnök jelölte ki a gyóntatóatyát, a kinél mindenki hetenkint legalább kétszer tartozott gyónását elvégezni.

Egyes vétkek alól csak a tartományfőnök felhatalmazásával adhattak a gyóntató atyák feloldozást. Ilyenek voltak a makacs engedetlenség, valamely értéktárgynak visszatartása illetőleg rejtegetése, nagyobb mérvű lopás, másnak megsebe-

¹⁾ Münchener kódecs. De labore.

²⁾ U. ott. Circa divinum officium.

sítése, hamis tanuskodás a bíróság előtt, valamely gyalázó vers vagy irat szerkesztése, közzététele, valamely tekintélyesebb egyén pecsétjének meghamisítása, hamis, alaptalan, másnak becsületét érintő vádaskodás, és a hatodik parancsolat ellen való testi bűn. Megjegyzendő, hogy makacs engedetlenségnek csak azt tekintették, ha valaki háromszori megintés után sem akarta a parancsot teljesíteni még pedig egy napi határidőn belül. A ki ezen vétkek alól valakit a provinciális felhatalmazása nélkül feloldozott, és eljárása napfényre került, börtönbüntetéssel sújtatott.

A kusztoszok és házfőnökök maguk választottak maguknak gyóntatóatyát.

Nem volt szabad senkinek másnál meggyónni, mint a saját tartományukból való szerzeteseknél, kivéve szükségből, pl. halálos betegségben, ha más, mint idegen pap nem volt jelen. Még utazás közben is egymásnál végezték gyónásukat.

Szerzeteseink abban az időben úgyszólván teljesen távol tartották magukat a lelkipásztorkodástól, vagy legalább csak annyiban vettek ebben részt, hogy a híveket gyóntatták és prédikáltak nekik.

Hitszónok csak az lehetett, a kít a tartományfőnök, vagy a kusztosz, kellő vizsga után, erre alkalmasnak talált s ezzel megbízott. Ehhez pedig szükséges volt hogy az illető legalább 25 éves, felszentelt áldozár vagy szerpap legyen, és a kívánt tudományos készségén kívül még kifogástalan életet és erkölcsöt tanúsítson.

A hitszónokoknak lelkére kötik a konstitucziók, hogy óvakodjanak valamit az egyház szabadsága ellen hirdetni, vagy az egyháziakat gyalázni, avagy valamely jelenlévő személyt megnevezve vádakkal illetni. A ki e tilalmat áthágta, eltiltattott a szónoklástól.

Nem ritkán küldenek az előljárók egyeseket hitszónokokul a főpapok, főurak udvaraiba, az egyes városokba is. Így pl. az 1542-ki váradi káptalan Török Imre feleségének kérésére az egyik szerzetest elküldi, hogy ott mint prédikátor működjék.¹⁾ Más alkalommal a tartományfőnök bizza meg az egyik szerzetest, a váradi püspök kérése folytán, hogy a székesegyházban nagybőjti szentbeszédeket tartson.²⁾ Az erdélyi kusztódiából Bányára küldenek hasonló czélból egy hitszónokot; egy másikat a tartományfőnök Désre küld.³⁾ Ismét máskor a provinciális meghagyja az esztergomi házfőnököknek, hogy a török

¹⁾ Gyöngyösi kódex. Acta capituli 1542.

²⁾ Levelezőkönyv 166.

³⁾ U. ott 169.

ellen szervezkedő felkelésben két társával vegyen részt a nép lelkesítése és gyóntatása céljából.¹⁾ Sőt megtörtént az is, hogy az osztrák provinciális kérésére, vagy a királyné gyóntatójának kívánságára, Ausztriába is küldenek az előljárók magyarul és németül beszélő szerzeteseket.²⁾

Már a gyóntatásokra nem lehetett őket ily egyszerűen kirendelni. Ha ugyanis valaki azt állította, hogy reá nézve a gyónások hallgatása, különösen a más nembelieké, az eközben támadni szokott kisértő gondolatok miatt veszedelemmel jár, senki sem kényszeríthette őt arra, hogy ezen kétségtől legnehezebb papi ténykedésben részt vegyen.

A konstitúciók értelmében különösen óvakodniok kellett szerzeteseinknek, a nők gyóntatásában, a gyanunak még az árnyékától is. Ennél fogva nőket csakis úgy gyóntathattak, ha ez az egész hívő közönség szemeláttára történt. Tiltva volt ezenkívül tőlük önmegtartóztatási fogadalmat kívánni, vagy ha önmaguktól vállalkoztak erre, ezt elfogadni; avagy őket arra bírni, hogy a gyónáson kívül nekik engedelmessé legyenek. A kit buzgalma ily túlzásba ragadott, és előljárói erről maguknak tudomást szereztek, megkorbácsoltatott és a földön ülve kenyéren és vizen bőjtölt.³⁾

A lelkipásztori teendők — eltekintve a prédikálástól és gyóntatástól — annyira nem tartoztak szerzeteseinek ügykörébe, hogy, ha valamely zárdában a testvéreknek bármilyen okból, pl. hogy nem volt, vagy nagyon távol volt a plébánia, a püspök és a plébános beleegyezésével keresztelniök, temetniök stb. kellett, ez maga elegendő ok volt arra, hogy az illető más konventbe való áthelyeztetését kérelmezhesse. Ugyanigy szabadságában állott bárkinek más helyre kívánoznia, ha pl. olyan helyre küldetett, a hol a zárda valami vagyonnal bírt, vagy a hol a kegyuraság tiltakozása ellenére tartózkodtak a szerzetesek, vagy ha az alamizsnaszedés elégtelen eredménye arra kényszerítette a zárdabelieket, hogy önfentartásukról a szerzet szabályai által nem helyeselt módon gondoskodjanak, midőn pl. a jövőben beállható szükségre való tekintetből, alkalom adtán, az ellátásukra elegendő mennyiségen felül is gyűjtöttek élelmi szereket; sőt az a körülmény is igazolta áthelyeztetésüket szorgalmazó kérelmüket, ha a társak többségének nehéz természete, darabos műveletlensége elviselhetlenné tette ott-tartózkodásukat.

Daczára annak az elővigyázatnak, a mely visszatartotta

¹⁾ U. ott 168.

²⁾ Levelezőkönyv 172—173.

³⁾ Münchener kodex. Ad 11. regulae capit.

szerzeteseinket a világi papság jogkörébe való avatkozástól, és daczára annak a jó viszonynak, a melyben a kölcsönös tisztelet és nagybecsülés alapján egymással állottak, még sem volt teljesen elkerülhető, hogy köztük néha apróbb félreértések, versengések ne támadjanak.

1533 táján a kolozsvári plébánosok és az odavaló zárdabeliek közt bomlott fel ily módon rövid időre a barátság. Többször megtörtént ugyanis, hogy a hivek közül valaki a barátok sirboltjába kívánt eltemettetni. Ezen még nem akadt volna fel senki, mert hisz általában szokás volt, hogy a zárdák jötevői, kegyurai és a vagyonosabb polgárok közül is sokan a szerzetesek kriptájában kívánták holt tetemüket nyugalomra tétetni. Hanem azon nem tudtak megegyezni, hogy ily esetben melyik templomban történjék a koporsó beszentelése, és hol végeztessenek a szokásos imák. A két plébános azt vitatta, hogy ennek okvetlenül a parochialis templomban kell végbe mennie, a szerzetesek pedig azt vitatták, hogy mindezt elvégezhetik ők is a saját egyházukban. Végre az 1533-ki gyulai káptalan úgy rendezte az ügyet, hogy mindazoknak a tetemei, a kik a szerzet sirboltját választották maguknak temetkezési helyül, vitesenek beszentelés végett előbb a plébániai templomba, ha ez iránt ők maguk még életükben óhajukat nyilvánították. Ha azonban ez nem történt, úgy egyenesen a zárdá templomába kísérik a koporsót, miután az előbbenire rákényszeríteni senkinek a családját nem lehet.¹⁾

Más alkalommal egy plébánost panasznak be a szerzetesek a püspöknél. Főtisztelendőséghez folyamodunk — írják — lelkünk keservében, siralmas fohászokkal, térden állva, az ég felé terjesztett karokkal zokogván el panaszainkat, hogy az egyik plébános merő rossz indulatból irántunk, minden igazságos ok nélkül, kiváltságaink lábball tiprásával, a világiak botrányára, mindenféle eszközzel meg akar bennünket akadályozni az alamiznaszedésben.²⁾

Az egyik plébános — olvassuk egy másik levelükben — szüntelenül zaklat bennünket, különféle kellemetlenségeket és károkat okoz. Ha eljárását irányunkban meg nem változtatja, utóvégre is kényszerítve leszünk őt hasonlóval kifizetni, — fejezik be levelüket kissé önérzetesebb hangon.³⁾

Annak a régi viszálykodásnak a tüze is, a mely a két tartománybelieket, t. i. a B. Szüzről és az Üdvözítőről nevezett provinciához tartozókat, évszázadokon keresztül távol tartotta

¹⁾ Gyöngyösi kodex. Acta capituli 1533.

²⁾ Levelező-könyv 206.

³⁾ U. ott.

egymástól, mintha már lelohadt volna ezekben az évtizedekben. Annyit legalább is kimutathatunk, hogy szerzeteseink több esetben készségesen megadják egyes rendtársaknak az engedélyt arra, hogy a B.-Szűzről nevezett tartományba átléphessenek. Ilyen engedélyt kap 1531-ben (Husai Mátyás,¹⁾ 1533-ban 6 más szerzetes,²⁾ 1537-ben pedig Zoniki Ferencz laikus testvér stb.³⁾

Tisztelőik, jóakaró barátaik különben nem csak az egyháziak soraiban voltak, hanem azt lehet mondani, még inkább a világi társadalom minden rétegében.

A nép szerette őket, mert szegénységük közel hozta őket saját nyomorúságához, és nivellálta a köztük lévő különbséget. Bizalmat érzett irántuk, mert betértek a legszegényebb kunyhóba is, és résztvevő tanúivá lettek örömeinek, bánatának. És a mi a fő, a legkérgesebb kezű pór szívébe is utat talált a meghatottság, midőn azt tapasztalta, hogy az a szegény szerzetes csak azért mondott le az élet minden kényelméről, azért hozta áldozatul az élet minden örömeit, hogy egyedül csak az ő tanítója, vigasztalója, a szó legnemesebb értelmében vett barátja legyen.

A vagyonosabb osztály pedig úgy tekintette őket, mint Istennek választott szolgálóit, a kik példájukkal lelkesítik, imáikkal segítik őket, s önzetlen fáradozásaik legfőbb jutalmát a lelkek üdvében keresik.

A társadalom eme ragaszkodása hozzájuk nem csak templomaik látogatottságában nyilatkozik, nem csupán a nekik szánt adományok nagyságában, hanem abban a kivánságban is, hogy valamiképen ők is a szerzethez tartozóknak tekinthessék magukat.

Azok, a kiket a Gondviselés bővebben ellátott anyagi javakkal, nem elégszenek meg azzal, hogy a szerzet iránt tanúsított jóakarattól révén, haláluk után valamelyik zárda sírboltjában kapjanak nyugvó helyet, hanem különös kegy gyanánt kieszközik azt is, hogy szerzetesi ruhában temettessenek el. És még inkább óhajtják azt, hogy még életükben a renddel lelki közösséget élvezhessenek.

A szerzet ségélyére jön a hivek e vágyakozásának, és szerzezi az úgynevezett konfraterséget. Ez nem egyéb mint a világiaknak bizonyos, a szerzet köteleihez tartozó társulata. A konfratresek, férfiak és nők egyaránt, azt a kiváltságot élvezik, hogy a rendnek minden lelki javaiban, a mise, bójt, ima,

¹⁾ Gyöngyösi kodex. Acta capituli 1531.

²⁾ U. ott. Acta capituli 1533.

³⁾ U. ott. Acta capituli 1533.

virrasztás, prédikálás, olvasás, elmélkedés lelki hasznában részesülnek. Ha pedig valaki közülök meghal, és a rend előljáróságának az elhalálozás tudomására hozatik, ugyanúgy imádkoztak érte, mint bármely elhalt rendtársukért.

Nem volt olyan méltóság, állás, foglalkozás, a melyből ne folyamodtak volna őseink a konfraterok kötelékébe való felvételért. A szerzet főnökei tömegesen szerkesztik meg és küldik szét a kinevezési okiratot fejedelmeknek, főpapoknak, főnemeseknek, prépostnak, kanonoknak, plébánosnak, köznemesnek, bíráknak, polgároknak s ezek családtagjainak. Az általános rendfőnök pl. kinevezi konfraterökké Báthory Istvánt és nejét Telegdi Katát, András, Kristóf, István, Anna, Erzsébet, Zsófia nevű gyermekeit, Báthorynak nővérét Borbálát, fivérét Miklóst, úgyszintén feleségének nővéreit: Orsolyát és Eufrozinát.¹⁾ A magyar provinciális fölveszi Kápolnai János alispánt és családját, Pesti Péter váci kanonokot, Egri Miklós somlyói alesperes-plébánost, Szánthó Miklós pesti polgárnak özvegyét, fiait: Pétert feleségével Katalinnal s Gergely nevű fiával, Miklóst, Pesti Márton leányát, a kalandosok társulatának tagjait. Az egyik kusztosz Pesti Szabó Miklós és családja részére állítja ki a kinevezési okiratot stb.²⁾

KOLLÁNYI FERENCZ.

¹⁾ Levelezőkönyv 108.

²⁾ U. ott. 109—116.